

שבו חל ראש השנה לפי חשבוננו, כבר היה ב' תשרי בארץ ישראל [וראש השנה שלהם חל יום אחד קודם לכן].

ולכן צריך לעשות גם את יום י"ד תשרי יום טוב, מפני שהוא חל ט"ו בארץ ישראל.

וכן לענין ניסן, יש לחוש שמא בארץ ישראל חיסרו את שבט, ואילו בני חוץ לארץ מחשיבים את שבט חודש מעובר.

כא-א ומתריצין: מאחר שסדר החדשים הוא אחד מלא ואחד חסר [היות שכל 29 יום וחצי בקירוב הלבנה מתחדשת. ובמשך 59 יום עוברים 2 חדשים], הרי תמוז הוא חודש חסר. ואם עשו גם את אב חסר, נמצא שהיו שני חדשים חסרים, זה אחר זה.

ותרי ירחי חפירי — קלא אית להו. כאשר שני חדשים חסרים זה אחר זה, הרי זה דבר יוצא דופן, ויש קול לדבר, והקול מגיע לפני תשרי אף למקום שאין שלוחי בית דין [שהיו יוצאים באלול] מגיעים.

[וכן לענין פסח: הרי טבת חסר לפי סדר החדשים. ואם חיסרו את טבת ושבט זה אחר זה, הקול מגיע אף למקומות הרחוקים, לפני הפסח].

ועתה הגמרא מביאה כאן כמה מעשים הקשורים לעיבור החדש ועיבור השנה:

לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי. לוי הזדמן לבבל ב"א תשרי על פי חשבונם של בני בבל.

אמר: בסים תבשילא דבבלאי — ביומא רבה דמערכא! טעים תבשיל הבבלים ביום צום הכיפורים שבארץ ישראל.

כלומר, בבבל חיטבו את אלול חודש חסר, כפי סדר החדשים. אך בארץ ישראל עיברו את אלול באותה שנה. ונמצא שיום הכיפורים חל ב"א תשרי לפי חשבון בני בבל. (493)

אמרי ליה: אסחיד! בא והעד בפני בית דין שעיברו את אלול, ונסמוך על דבריך.

אמר להו: לא שמעתי מפני בית דין שאמרו ביום העיבור [יום השלשים ואחד] "מקודש".

ולהלן [עמוד ב] שנינו שאין השלוחין יוצאים לגולה להעיד על עיבור החדש עד שישמעו מבית דין שקידשוהו, ואף על פי שהם יודעים שלא קידשוהו ביום השלשים, ועל כרחם יקדשו ביום העיבור. (494)

493. וצריך לומר שלוי הגיע לבבל סמוך ל"א תשרי שבחשבונם, שהרי לדבריו היה אותו היום יום הכיפורים, ואסור לצאת חוץ לתחום. תוספות וראשונים. ועיין שם פירוש נוסף.

494. מדברי הריטב"א נראה שבבבל נהגו כדין את יום הכיפורים ב' תשרי שבחשבונם. מפני שקידוש החדש נקבע על פי בית דין. ובית דין תקנו שבני הגולה יסמכו על חשבונם, ולא יסמכו

על השליח אלא אם כן הוא אומר ששמע מבית דין מקודש, אבל אם העיד השליח ששמע "מקודש" חובה עליהם לסמוך על דבריו.

ותוספות כתבו שלוי הניח את בני בבל לאכול ביום הכיפורים, מפני שהגמרא להלן [כה א] דורשת מהכתוב "אשר תקראו אתם" [ויקרא כג] — אתם [בית דין, תקראו את המועדים], ואפילו שוגגין, ואפילו מזידין, ואפילו מוטעין. ועיין רשב"א.

מכריז רבי יוחנן: כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי, כל מקום בגולה שמגיעים לשם השלוחים שבניסן לפני פסח, אבל השלוחין שבתשרי אינם מספיקים להגיע לשם לפני סוכות. מפני שהשלוחים היו הולכים רק בימות החול, ולא בשבתות וימים טובים, ובתשרי אין השלוחים יכולים ללכת בראש השנה וביום הכיפורים.

אזי, ליעבדו תרי יומי. יעשו שני ימים טובים אפילו בפסח, אף על פי שהגיעו השלוחים והודיעום, כי גזרו גזירה על ניסן — אטו תשרי.

כי אם יעשו יום אחד בלבד בניסן, על פי עדות השלוחים, יבואו לעשות גם יום אחד בסוכות, על פי החשבון, בלא עדות השלוחים, ויש לחוש שמא יטעו בחישובם.

רבי אייבו בר נגרי ורבי חייא בר אבא, תלמידי רבי יוחנן, איקלעו לההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן. הזדמנו למקום שמגיעים שלוחי ניסן, ולא מטו, ולא מגיעים אליו שלוחי תשרי.

ועבדי חד יומא, ועשו בני המקום יום אחד בלבד, על פי עדות השלוחים, ולא אמרי להו ולא מירי. ולא מחו בידם.

שמע רבי יוחנן רבם, ואיקפד.

אמר להו: וכי לא אמרי לבו, וכי לא אמרתי לכם, היכא דמטו היכן שמגיעים שלוחי ניסן, ולא מטו ולא מגיעים שלוחי תשרי, ליעבדו תרי יומי, גזירה ניסן אטו תשרי?!

ועתה מבארת הגמרא איך נהגו ביחס ליום כיפור בגולה:

אף על פי שהשלוחין לא היו מגיעים לבלל לפני יום הכיפורים, לא היו צמים שם אלא יום אחד.⁽⁴⁹⁵⁾

ואילו רבא החמיר על עצמו, והוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי. היה מתענה יומיים שמא עיברו את אלול.

זימנא חדא אשתכח כוותיה, ופעם אחת נמצא שאכן חל יום הכיפורים חל ביום השני, שבו צם רבא, היות ועיברו את החודש.

רב נחמן היה רגיל לצום יום אחד בלבד.

פעם אחת יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי, התענה כל יום הכיפורים.

לאורתא, לפנות ערב, לקראת צאת יום הכיפורים, אתא ההוא גברא, בא איש אחד, ואמר ליה לרב נחמן: למחר — יומא רבה במערבא!

כלל חסר. אבל דעת התוספות והריטב"א [שם] שאין סומכין על הרוב. אלא עושים ראש השנה ושאר ימים טובים שבתשרי יומיים.

לדעת תוספות והריטב"א קשה: מדוע לא עשו יומיים יום הכיפורים בחול? כשם שעשו בשאר ימים טובים?

תירץ הריטב"א [לעיל יח א ד"ה ועל אלול]

ותמה על זה מנחת חינוך [ד ה] שהרי פסוק זה מדבר על בית דין בלבד, ולא על הציבור. עי"ש. וכעין זה תמה הטורי אבן.

495. לדעת רש"י [לעיל הערה 434] אף ראש השנה ושאר ימים טובים שבתשרי לא נהגו אלא יום אחד, מפני שסמכו על הרוב, שאלול בדרך

מחר חל יום הכיפורים בארץ ישראל, מפני שבית דין עיברו את חדש אלול.

אמר ליה רב נחמן: מהיכא את? מהיכא אתה?

אמר ליה: מדמהרייא.

אמר ליה רב נחמן: "דמהרייא", בראשי תיבות — דם תהא אחריתו של רב נחמן.

כלומר: אתה מצריך אותי לצום יומיים רצופים, ועל ידי כך אני אמות.

קרי רב נחמן עליה, על אותו אדם את הפסוק [איכה ד] "קלים היו רודפינו".

הגמרא מביאה מעשה בענין עיבור השנה:

ונקדים לבאר כמה דברים בענין תקופות השנה.

א. השנה מחולקת לארבע תקופות: תקופת תשרי, תקופת טבת, תקופת ניסן, תקופת תמוז.

ב. תקופות אלו אינן שייכות לשנת הלבנה, אלא לשנת החמה, שהיא 365 יום, וכל תקופה היא רבע שנת החמה.

ג. היום שחלה בו התקופה:

תקופת טבת חלה ביום הקצר ביותר בשנה.

תקופת תמוז חלה ביום הארוך ביותר בשנה.

ואילו תקופת תשרי וניסן, שתיהן חלות בימים שהיום והלילה שווים בהם.

ד. להלכה, היום שבו חלה התקופה נחשב יום ראשון לתקופה הבאה, ולא יום אחרון לתקופה הקודמת ["יום תקופה מתחיל"]. סנהדרין יג א.

ה. מאחר שאנו מחשבים את החדשים לפי מהלך הלבנה ולא לפי החמה, נמצא שאין התקופות חלות כל שנה בתאריך זהה.

ו. נאמר [דברים טז]: "שמור את חדש האביב ועשית פסח" — "אביב" היינו בישול התבואה. ומכאן שפסח צריך לחול בתקופת ניסן, שהיא הזמן שהתבואה מבשילה בו.

וכאשר חודש ניסן עומד לחול בתקופת טבת, מוסיפים אדר שני, ומעברים את השנה, כדי שניסן יחול לאחר שתצא תקופת טבת, ותכנס תקופת ניסן:

ז. נחלקו תנאים במסכת סנהדרין [יג א—ב], כמה ימים מתוך חודש ניסן צריכים להיות בתקופת ניסן של החמה.

שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא:

כד חזית, לכשתראה, דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, שתקופת טבת נמשכת עד ששה עשר בניסן, ובששה עשר עצמו חל יום התקופה, ומתחילה תקופת ניסן, ונמצא שיום טוב ראשון של פסח שהוא בט"ו, חל בתקופת טבת, ושאר חג חל בתקופת ניסן — עברה להיא שתא! עבר את אותה שנה, כדעת "אחרים" [כינוי לרבי מאיר] הסוברים

שלא גזרו צום יומיים מפני שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, ולפיכך סמכו על הרוב.

כך.

ולא תחוש לה. אל תחשוש ותאמר שאין לפסוק כאחרים מאחר שזו דעת יחיד. ואילו לשאר התנאים [בסנהדרין יג א – ב] אין מעברים את השנה באופן זה אלא אם כן נמשכת תקופת טבת יותר [כמבואר במסכת סנהדרין שם].

מפני שהכתוב מסייע לדעת אחרים.

דכתיב [דברים טז]: **"שמור את החדש האביב"**.

כלומר, **שמור אביב של תקופה**. שמור זאת, שתקופת ניסן שבה מתבשלת התבואה הנקראת אביב, **שיהא בחדש ניסן**.

וכאילו נאמר בתורה שמור את האביב, שיהיה ב"חודש".

ו"חודש" הוא מלשון חידוש. ואין שום חידוש בחמה, אלא רק בחדשי הלבנה. שהלבנה מתכסה בסוף החודש, וחוזרת ומתחדשת, והולכת וגדלה, עד י"ד בחודש, שאז היא מגיעה לשיא גדולה, ומכאן ואילך הרי היא הולכת וקטנה.

ומכאן, שכוונת התורה לומר, שתקופת ניסן של החמה תחול בתוך ארבעה עשר הימים הראשונים שבחדש ניסן.⁽⁴⁹⁶⁾ לפי שכל אותו הזמן הלבנה היא בחידוש, עד אמצע החודש, שאז היא מתמעטת והולכת.

ולכן, אם תקופת ניסן חלה בט"ו ניסן, אין צורך לעבר את השנה, אלא יש תקנה לדבר, שבית דין מעברים את אדר, ונמצא שתקופת ניסן תחול ביום י"ד.

אבל כאשר התקופה חלה בט"ז ניסן, לא די לנו אם נעבר את חודש אדר, לעשותו שלשים יום, שהרי אז תחול התקופה בט"ו ולא ב"ד.

הלכך, מעברים את השנה, ותקופת ניסן תחול בט"ז אדר ב', ונמצא שחודש ניסן כולו חל בתקופת ניסן של החמה.

ועתה הגמרא מביאה מעשה הקשור לענין קביעות החדשים:

אמר לחו רב נחמן להנהו נחותי ימא, ליורדי הים:

חזית [כאשר תראה] דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן [ועד בכלל, כלומר שתקופת ניסן מתחילה למחרת – ב"ז ניסן] עברה לה היא שתא [תעבר את אותה שנה]. [ועיין עוד בתוספות].

והמנחת חינוך [כג] תמה: מאחר שהתורה הקפידה שחידוש הלבנה יהיה בתקופת ניסן, אם כן, מה יועיל שנעבר את אדר, הרי אין המולד משתנה על ידי כך, ועדיין אין חידוש הלבנה בתקופת ניסן! [ספר פירות תאנה]. ויש ליישב.

496. כך פירש רש"י. אבל תוספות הקשו על רש"י מדברי הגמרא בסנהדרין [מא ב]: "עד מתי מברכין [ברכת הלבנה] על החדש? – נהרדעי אמרי עד י"ו". ומכאן שעד ט"ז בחדש עדיין הלבנה נחשבת "חדשה"!

והביאו הראשונים בשם רבנו תם שאין מעברים את השנה, אלא אם כן תקופת ניסן תיכנס ב"ז ניסן, שאז גם אם נעבר את אדר ונרויח יום אחד, עדיין ט"ו ניסן יחול בתקופת טבת, וחידוש הלבנה הוא עד ט"ו בחדש בלבד. וכך פירש רבנו תם את דברי הגמרא: "כד

על שני חדשים מחללין את השבת: על ניסן ועל תשרי.

שהרי קביעת חדשים אלו חשובה. ומצאנו שתיקנו חכמים שבתן שלוחין יוצאין לסוריא להודיע לבני הגולה מתי נקבע ראש חדש.

ובהן מתקנין את המועדות. (498)

והיות שתיקנו המועדות תלוי בשני החדשים הללו, התירו לחלל עליהם את השבת.

וכשהיה בית המקדש קיים, היו מחללין אף על כולן, על כל החדשים, מפני תקנת הקרבן, כדי שיקריבו את קרבן מוסף של ראש חדש בזמנו.

גמרא:

שנינו במשנה: על שני חדשים מחללין את השבת. שבהן [בניסן ובתשרי] שלוחין יוצאין לסוריא.

ותמהינן: וכי על שני חדשים בלבד היו השלוחין יוצאים, ותו לא ולא יותר?!

ורמיננהו סתירה מהמשנה הקודמת:

אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא, אתם שאינכם בקיאים בסדר קביעות החדשים, אזי, בניסן, כי הזיתו סיהרא דמשלים ליומא, כאשר תראו שהירח נראה כל הלילה עד הנץ החמה (497) — בעירו המירא. בערו את החמץ שבידכם.

ומקשינן: אימת משלים, באיזה תאריך הירח זורח עד הנץ החמה? בחמיסר, בט"ו בחודש!

והא אנן מארביסר מבערינן! הרי צריך לבער את החמץ ב"ד ניסן ולא בט"ו ניסן!

ומתריצין: לדידהו, דמגלו להו עלמא. ליורדי הים, שכל העולם גלוי לפניהם, ואין שום דבר שמפריע להם לראות את קצה השמים — מארביסר משלים. כבר ב"ד לחודש הירח נראה עד הנץ החמה.

מתניתין:

כא-ב מן התורה, עדים שראו את חידוש הלבנה בשבת, הרי הם מחללים את השבת, ויוצאים מחוץ לתחום, אל ירושלים, כדי להעיד לפני בית דין.

אך חכמים אסרו לחלל את השבת על רוב החדשים מלבד, ניסן ותשרי, כדלהלן:

ואחר כך הלבנה מתחילה להתחסר, וזריחתה מתאחרת בלילה, וכנגד זה אף שקיעתה מתאחרת ביום, עד סוף החדש [תוספות לעיל כ ב ד"ה חצות].

498. ומאחר שהיו שולחים שלוחין באותם החדשים, לכן הם חשובים ומחללים עליהם את

497. סמוך למולד, הלבנה יוצאת בתחלת היום וזורחת עד תחילת הלילה [בשעות היום אין הלבנה נראית בעודה קטנה], ושוקעת מיד. ובכל יום הלבנה מתאחרת וזורחת מאוחר יותר ביום, וכנגד זה שקיעתה מתאחרת בלילה, עד ט"ו בחדש, שאז הלבנה יוצאת בתחילת הלילה וזורחת כל הלילה, ושוקעת כשמאיר היום.